Bukk i fokus - eit skråblikk på hjorteforvaltninga

Vefsn juni 2025

Jon Anders Stavang - Stiftinga Norsk Hjortesenter

Norsk Hjortesenter

- eit nasjonalt kompetansesenter -

Forvaltning av villhjort
Oppdrett
Kjøthandtering og rein mat
Innovasjon og verdiskaping
Dialog – formidling

Etablert som stifting år 2000
6 fast tilsette (drift, kurs, seminar, rådgjeving, produkter, mm.)
150 tamme og 150 ville hjortar på Svanøy!
Studenter og praktikanter frå heile verda
Viktige oppdragsgjevarar:

- Landbruks- og matdepartementet
- Miljødirektoratet
- Vestland fylkeskommune og kommunar i heile Norge
- Grunneigarar, hjortebønder, jegerar og folk flest

Den viktigaste jaktlova

- Naturmangfoldlova:

§ 1. ***(lovens formål)***

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

§ 4. ***(forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer)***

Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det artsmangfoldet og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.

§ 5. ***(forvaltningsmål for arter)***

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

Forvaltningsmålet etter første ledd gjelder ikke for fremmede organismer.

Det genetiske mangfold innenfor domestiserte arter skal forvaltes slik at det bidrar til å sikre ressursgrunnlaget for fremtiden.

Den viktigaste jaktlova – utgjer rammene for viltlova

Nytt lovverk – artane meir i fokus

- Viltloven:

§ 1. ***(lovens formål)***

Viltet og viltets leveområder skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares.

Innenfor denne ramme kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv.

- **Ny** viltressurslov:

Kapittel 1 Formål, virkeområde og definisjoner

§ 1 *Formål*

Loven har til formål å sikre en bærekraftig forvaltning av viltet, slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares og at dyrevelferden ivaretas. Viltet skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og dyrevelferdsloven.

Innenfor denne ramme kan viltressursene høstes gjennom utøvelse av jakt og fangst, og reguleres gjennom felling og annen håndtering av vilt.

Dyrevelferdsloven

- Respekt for dyr:
  - Forvaltning som gjev små kalvar med dårleg overleving?
  - Jakt på dei beste og største dyra i bestanden?

Gamal hjorteviltstrategi vert erstatta av ny

Visjonen

Visjonen for strategien beskriver det samla målbildet for forvaltningen på kort og lang sikt. Visjonen legger opp til et paradigmeskifte i norsk hjorteviltforvaltning: *Fra en kultur basert på mest mulig og størst mulig, er fokuset endret til det beste for de ulike artene av hjortevilt.*

"Robuste bestander i en natur i endring"

Robuste bestander

I dette begrepet legger vi bestander med naturlig kjønns- og alderssammensetning, stor genetisk diversitet og gode muligheter for genflyt med andre bestander. Individenes vekter og kondisjonsforhold skal gi grunnlag for tilfredsstillende fruktbarhet og naturlig overlevelse. Robuste bestander har best utgangspunkt for å mestre varierende klima, arealbruk, parasittbelastning og menneskelig forstyrrelser nå og i framtiden.

Ny hjorteviltstrategi – arten i fokus

- **Forvaltning og jakt** skal gjerast på ein slik måte at artane i størst mogleg grad kan utvikle seg og ha best mogleg forutsetningar for å klare seg i eit klima og ei helsebelastning som endrar seg.

Hjort

- *Cervus elaphus*, eller *Cervus elaphus atlanticus*
- Får som regel ein kalv – burde vere enkel å halde under kontroll
- Polygame – dei sterkaste dyra i best kondisjon får pare seg
- Vill hjort: sjelden eldre enn 18-20 år
- I Norge døyr dei fleste hjortane for ei kule
- Snittalder i for vaksen bukk i Vestland er om lag 4 år

Antall felte hjort per 10 km² tellende jaktareal. Kommune. 2017/2018*

Kartdata: Kartverket.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vestland husar den største hjortebestanden

Kilde: Hjortejakt, Statistisk sentralbyrå

Kilde: Hjortejakt, Statistisk sentralbyrå

Hjorten er glad i gras…

Jan Bjørge taper over 100.000 kroner til hjorten

Mange bønder slit med at hjorten et opp avlingane som skulle ha gått til dyrefôr. Jan Bjørge Aarset fekk ikkje nok gras til ein einaste rundball då han skulle hauste i fjor.

Marius André Jenssen Stenberg
Journalist

Vi rapporterer frå **Ertvågsøya i Aure**

Publisert 19. mai 2021 kl. 07:48

Artikkelen er mer enn to år gammel.

Livet tar til

NORSK
HJORTESENTER

NORSK
HJORTESENTER

NORSK
HJORTESENTER

NORSK
HJORTESENTER

NORSK
HJORTESENTER

Ein fjord er ingen hindring

Norsk jakt – ei blanding av opportunisme, kjøtjakt og trofejakt?

- Skeive kjønsforhold, svært låg gjennomsnittsalder på hanndyr
- Jegeren har fram til no hatt lite fokus på økologi, hanndyra sin betydning i brunsten og naturleg seleksjon

Litt om utvikling - kroppsvekt

Litt om utvikling – kroppsvekt og gevir

Forvaltninga er i utvikling!

- Byrja med frie løyver, no har ein differensiert mellom kjønn, og til ein viss grad alder – styrer avskytinga i større grad
- Auke i uttak av kalv og ungdyr (som i naturen), jobbar for betre kjønsfordeling i stammen
- Slit enno med å få ei god forvaltning av vaksne dyr som sikrar «økologiske prosessar» og «survival of the fittest»
  - Snittalder på vaksne hanndyr heng og saman med skeiv kjønsbalanse

Skeiv kjønsfordeling og ulikt jakttrykk gjev ulik snittalder

Ungbukk (2-3 år)	14,5 %
Mellombukk (4-7 år)	11,0 %
Voksen bukk (8-12 år)	1,2 %
Returbukk (13+ år)	0,2 %

Før jakt:

Etter jakt:

Skeive bestandar gjev høgt jakttrykk på bukkane, og dei har små sjansar til å verte gamle

Overleving i naturen med «profesjonelle» jegerar

I eit økosystem med rovvilt vil klima, predatorar og sjukdommar i større grad ta livet av kalv og ungdyr samt eldre, svekka dyr. Dette sikrar ei robust stamme med høg snittalder, god helse og god produksjon. **Jegerane bør etterlikne måten rovdyra jaktar på** og i liten grad jakte på de sterkaste dyra i sin beste alder.

Viltforvaltning etter økologiske prinsipp

- Beskatt unge og gamle dyr
- Sikrar at vi har dyr i sin beste alder etter jakta, robust stamme
- «Survival of the fittest» - dei beste dyra med dei beste eigenskapane får flest avkom

Forvaltning av hjort på Svanøy

- Bestanden har i mange år vore forvalta av senteret etter økologiske prinsipp og ivaretaking av økologiske prosessar
- Ein tek ut dyr på veg inn (kalv og ungdyr) eller ut av bestanden (gamle koller og returbukkar) – etterliknar «naturleg» uttak = på same måte som rovdyr/strenge vintrar regulerer bestandar
- **Vi skyt ikkje bukk i sin beste alder (3 -12 år)** – desse skal kjempe om kollene sin gunst. Dei best tilpassa dyra vil få flest avkom. **Vi er selektive på kva koller vi skyt!**
- Målet er at dei sterkaste og beste dyra er att i vinterbestanden, og dyra får høgare snittalder og livskraft
- Svanøy er difor ein av få stadar i landet kor bukkane får høve til å vekse seg verkeleg store og sette kraftige gevir
- Når ein ferdast i skogen på Svanøy i brunsten får ein dermed oppleve ein sjeldan sterk brunstaktivitet med mange brølande storbukkar og intense opplevingar
- Dette er unikt i norsk samanheng

Brunst

- Hanndyra investerer «alt» for å pare seg
- Brøler – lett for jegeren å lokalisere
- Brunsttåke – lettare å kome innpå/lokke til seg

Dokumenterte «hanndyreffektar»

- Effekt av brøling → framskunding av brunsttidspunktet hos hjortekoller
- Auka vitalitet (spermkvalitet) → meir hanndyravkom
  - Positiv samanheng mellom vitalitet og gevir-/kroppsstorleik
- Auka hanndyrvekt → meir hanndyravkom
- Auka hanndyralder → meir hanndyravkom

Ungkoller vs. eldre koller som mødre

- **Ungkoller**
- Sein brunst
- Lettare kalvar
- Redusert kalveoverleving

- **Eldre koller**
- Tidleg brunst
- Tyngre kalvar
- Høg kalveoverleving

først i Noreg med kvalitetsnorm

Kvalitetsnormer for uttak og bestand etter jakt

Kvalitetsnormer			
	Dårleg	**Middels**	**God**
Kvalitetsindeksar sett/ skutt hjort			
Gjennomsnittsvekt hannkalvar	23-26kg	26-29kg	> 29kg
Gjennomsnittsvekt hokalvar	21-24kg	24-27kg	> 27kg
Gjennomsnittsvekt fjorkoller	44-47kg	47-50kg	> 50kg
Bestandsindeksar sett hjort			
Sett kalv per kolle	0,55-0,65	0,65-0,75	0,75-0,85
Sett kolle per bukk	1,5-2	1,0-1,5	< 1,0
Sett spissbukk per bukk	> 0,4	0,2 - 0,4	< 0,2
Uttaksindeksar			
Uttaksprosent kalv	35-40%	40-45%	> 45%
Uttaksprosent ungdyr (kalv og fjordyr)	< 65-68,5%	68,5-70%	> 70%
Kalveuttak pr eldre kolle	1:1,5-1:1,75	1:1,75-1:2	> 1:2

Video
Video: Johan Trygve Solheim©
NORSK
JOIRTESENTER

NORSK HJORTESENTER
(c) Johan Trygve Solheim 2014

NORSK
HJORTESENTER

Foto: Johan Trygve Solheim©

Foto: Johan Trygve Solheim©
NORSK JOKTESENTER

NORSK HJORTESENTER
(c) Johan Trygve Solheim 2022

Vi skyt ikkje dyr i sin beste alder

Men feirar når vi lukkast med jakt på gamle kronhjortar

Gevirbedømming – talfesting av fysisk størrelse, symmetri, utsjånad

Reglene for måling og poengberegning av gevir er artsspesifikke og omfatter mål av gevirets lengde, bredde, volum, stangomkrets, antall takker og regelmessighet, samt generell skjønnhet. Målingen gjøres etter en norm vedtatt av CIC (International Council for Game and Wildlife Conservation). Autoriserte gevirdommere fra NJFF (Norges Jeger- og Fiskerforbund) kan godkjenne en poengsum og tildele medalje.

Bygg kompetanse og flytt fokus!

Litt om utvikling – økologiske gevirpoeng

Mange av dagens medaljegevir ville ikkje ha ikkje kome på pallen dersom alder var del av likninga…

Men korleis skilje mellom ein bukk på 7 og 13 år??

Krev dyktige jegerar som tek forvaltning på alvor!

Du er ikkje bukkjeger før du har skutt returbukk☺

Aldersbestemmelse av hjort

1 år:
Virker slank og højbenet.
Hals tynd og langstrakt, ingen manke.
Fejet i september.
Færdes næsten altid sammen med hinder og kalve

2 - 3 år:
Endnu slank, hals kraftigere men stadig langstrakt.
Der anes manke. Hoved virker spids.
Fejet i slutningen af august.
Færdes ikke længere med hinder og kalve, men ofte i ungdomsklubber.

4 - 6 år:
Virker massiv. Hals tykkere med tydelig manke. Hoved virker mere stump.
Tyngdepunktet rykker frem mod forløbene.
Fejet i begyndelsen af august

7 - 9 år:
Virker meget massiv.
Hals og hoved føres lavt. Manke veludviklet.
Ryg ikke mere vandret men faldende bagud
Fejet i slutningen af juli.

10 + år
Det virker som her ikke er nogen hals.
Kraftig manke.
2/3 af vægten hviler på forløb.
Svajrygget efter skulderen.
Færdes oftest alene.